

завдання для конкретної групи) чи завдання на вибір, коли вдома продумує послідовність індивідуальних завдань. Однак кожного разу педагог не повинен відкрито виявляти групи за різним рівнем розвитку. Диференціація має надати можливість усім учасникам навчального процесу позбутися почуття неповноцінності і водночас відчувати радість праці. А це можливо лише за умови справді демократичних, гуманних стосунків між учасниками педагогічного процесу, в атмосфері доброзичливості і партнерства.

Отже, до психолого-педагогічних умов успішної реалізації змісту педагогічних дисциплін у ВНЗ України належать зорієнтованість педагогічного процесу на всебічний гармонійний розвиток особистості як загальну мету освіти, високий рівень мотиваційної сфери кожного студента, демократизація структури навчально-виховного процесу, якісно новий характер взаємодії педагогів і студентів, наповнення інформативного, аксіологічного та діяльнісно-творчого компонентів змісту педагогічних дисциплін, позитивний психологічний клімат навчання, оцінювання та контроль за навчальною діяльністю студентів у поєднанні із самоконтролем та самооцінкою, індивідуалізація та диференціація навчання.

Подальшого дослідження потребують специфічні особливості вивчення педагогічних дисциплін студентами непедагогічних спеціальностей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І. Д. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології / Іван Дмитрович Бех // Педагогіка і психологія. – 1999. – № 3. – С. 5–14.
2. Вишневський О. Теоретичні основи педагогіки (дидактичні аспекти) / Омелян Вишневський, Ольга Кобрій, Марія Чепіль; за ред. О. Вишневського. – Дрогобич: Відродження, 1997. – 142 с.
3. Гусак Т. Формування у студентів зацікавленості до учіння / Т. Гусак // Рідна школа. – 2000. – № 4. – С. 50.
4. Золотухіна С. Т. Розвиток теорії та практики виховуючого навчання в історії вітчизняної педагогічної думки (IX–XIX ст.): автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Світлана Трохимівна Золотухіна. – К.: Інститут педагогіки і психології професійної освіти, 1995. – 48 с.
5. Педагогічна психологія / за ред. Л. М. Проколієнко, Д. Ф. Ніколенка. – К.: Вища школа, 1991. – 183 с.
6. Сисоєва С. О. Педагогічна творчість / Світлана Олександрівна Сисоєва. – К.: Інститут педагогіки і психології професійної освіти, 1998. – 151 с.
7. Степанишин Б. Навчання – не самоціль, а розвиток і виховання (зміст освіти) / Б. Степанишин // Рідна школа. – 1997. – № 3–4. – С. 40–44.
8. Сухомлинський В. Без довір'я немає виховання / Василь Сухомлинський // Вибрані твори: в 5-ти т. – К.: Рад. школа, 1977. – Т. 5. – С. 334–339.
9. Фурман А. Теорія і практика розвивального підручника: монографія / Анатолій Фурман. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 288 с.

УДК 378.09 (477.83)

Р. А. ФЕДОРИЩАК

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ МИРОНА КОРДУБИ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Проаналізовано культурно-просвітницьку діяльність М. Кордуби наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. Висвітлено бачення вченим особливостей культурних і просвітницьких завдань, що стояли перед українською інтелігенцією в умовах бездержавності. Розглянуто діяльність історика в українських просвітницьких організаціях і його співпрацю з багатьма періодичними виданнями Буковини та Галичини. Зроблено висновок про важливість просвітницького внеску педагога в українську культуру.

Ключові слова: М. Кордуба, культурно-просвітницька діяльність.

Р. А. ФЕДОРИЩАК

КУЛЬТУРНО-ПРОСВЕТИТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ МИРОНА КОРДУБЫ В КОНЦЕ ХІХ – В НАЧАЛЕ ХХ ВЕКА

Исследована культурно-просветительская деятельность М. Кордубы в конце ХІХ – в начале ХХ в. Освещено видение ученым особенностей культурных и просветительских заданий, которые стояли

перед української інтелігенцією в умовах відсутності державності. Розглянуто діяльність історика в українських просвітительських організаціях і його співпрацю з періодичними виданнями Буковини і Галичини. Сделан вывод о весомости просветительского вклада педагога в украинскую культуру.

Ключевые слова: М. Кордуба, культурно-просветительская деятельность.

R. L. FEDORYSHCHAK

MYRON KORDUBA'S CULTURAL AND EDUCATIONAL ACTIVITY OF THE LATE 19TH -EARLY 20TH CENTURIES

In the article M. Korduba's cultural and educational activity of the late nineteenth – early twentieth centuries is analyzed. The scientist's vision of the peculiarities of cultural and educational challenges facing the Ukrainian intellectuals in the condition of the absence of the state is revealed. The historian's activity at the Ukrainian educational organizations and his cooperation with a number of Bukovina and Galicia periodicals is considered. The conclusion about the importance of the contribution of the educator to Ukrainian culture is made.

Keywords: M. Korduba, cultural and educational activity.

Видатний український історик, письменник та суспільно-політичний діяч Мирон Кордуба (1876–1947) до сьогодні надзвичайно малознаний як просвітитель. Дослідники тільки розпочинають осмислення культурно-просвітницької складової його багатогранної натури, попри те, що все свідоме життя вчений докладав неймовірних зусиль для зростання освіченості співвітчизників. Найменше ми поінформовані про віденський та чернівецький періоди життя М. Кордуби, коли власне й розпочалося становлення його як діяча просвітницького руху. З огляду на це, вважаємо за необхідне висвітлити широкий спектр культурно-просвітницької праці вченого до Першої світової війни.

Проблемі вивчення внеску М. Кордуби в український просвітницький рух присвячені публікації О. Пенішкевич та І. Федорів [20; 23]. Однак ці та інші дослідники зосереджувалися лише на поодиноких аспектах названої проблеми.

З огляду на недостатнє її опрацювання в педагогічній та історіографічній літературі, **метою статті** є комплексний аналіз культурно-просвітницької діяльності М. Кордуби наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.

Передусім розглянемо культурно-просвітницьку працю М. Кордуби на форумі студентських товариств. Як відомо, наприкінці ХІХ ст. молодий дослідник навчався у Віденському університеті. Саме того часу сягають перші звістки про його культурно-просвітницьку роботу. Серед українських студентських організацій, що діяли у Відні, М. Кордуба віддав перевагу найбільш авторитетному товариству «Січ», з яким тісно співпрацював вже від переїзду на студії до столиці Австро-Угорської імперії [14, с. 28]. Початкуючий історик одразу зайняв у ньому активну позицію, невдовзі вибившись на перші ролі в його організаційній структурі. Багато часу він віддавав лекційному напрямку діяльності товариства. Особливу популярність серед української інтелігенції Відня здобули публічні лекції М. Кордуби на теми «Історія як мистецтво» та «Про писанки на Галицькій Волині» [17, с. 471–472].

Різнопланову працю М. Кордуби щодо активізації діяльності віденської «Січі» високо оцінили його колеги: у 1897 р. молодого історика обирають головою товариства. Цього року воно відзначало 30-ліття свого існування, тож М. Кордубі довелося організувати різні вчористості. До ювілею було видано альманах, редактором і активним автором якого він став. У цьому виданні М. Кордуба опублікував розлоге дослідження історії «Січі», котре стало однією з перших спроб історичної рефлексії над цією шанованою у молодіжному середовищі організацією [11, с. 5–24]. Будучи головою «Січі», вчений доклав зусиль до включення у почесні члени товариства свого вчителя М. Грушевського. Це високе відзначення видатний львівський історик сприйняв з великою вдячністю.

Співпраця М. Кордуби з товариством «Січ» не припинилася й після його переїзду в Чернівці. В перших десятиліттях ХХ ст. він всіяко сприяв зміцненню українського

студентського життя на Буковині. Маючи значний досвід просвітницької діяльності ще з віденських часів, він особливо активно допомагав улюбленому товариству. За ініціативи та діяльної підтримки педагога в 1904 р. буковинська «Січ» почала видання просвітницької книжкової серії «Бібліотека» та гумористичного часопису «Січове слово» [8, с. 141].

Доволі діяльно М. Кордуба включився у відзначення 40-річчя заснування «Січі» в 1908 р. Так, його ім'я є серед небагатьох жертводавців, котрі фінансово підтримали публікацію альманаху «Січі» з нагоди ювілею товариства [5, с. VI]. Вчений також знайшов можливість особисто приїхати до Відня на святковий вечір з нагоди ювілею і виступив на ньому з вітальною промовою. В альманасі він опублікував нарис про особливості життя студентів-українців у Москві на початку ХХ ст. Опрацьовуючи в цей час колекції московських архівів, історик водночас спостережливим оком обсервував життя української студіюючої молоді. На його переконання, найбільшою небезпекою для студентів-українців є загальне захоплення молоді соціал-демократичною ідеологією, що відсуває національні гасла на другий план і пропагує ідею поглинання малих народів великими [10, с. 494–499].

Надзвичайно активно була праця М. Кордуби в педагогічних товариствах. Особливо жваво діяв учений в чернівецькому Товаристві учителів вищих шкіл ім. Сковороди. Від заснування товариства 12 лютого 1908 р. М. Кордуба був одним з найбільш діяльних його членів [7, с. 18–23]. Він виступав з доповідями, присвяченими актуальним проблемам тогочасного українського шкільництва в Австро-Угорській імперії: утраквізму, нестачі українських підручників, викладанню історії та географії, кадровому забезпеченню вакантних учительських посад, реформі «вчительської прагматики» тощо.

Проте найбільш послідовно на засіданнях товариства педагог обстоював соборницькі цінності: розуміння важливості об'єднання українських педагогів з різних країв у справі розбудови рідного шкільництва. З огляду на це він надзвичайно гостро поборював поодинокі голоси буковинської інтелігенції про необхідність квотного підходу до призначення учителів для краю винятково з уродженців Буковини. Остання проблема навіть стала причиною розколу в Товаристві учителів вищих шкіл ім. Сковороди в жовтні 1913 р. Тоді на його засіданні прихильники буковинського партикуляризму виступили організованою силою проти допущення до конкурсу на заміщення вакантних учительських посад їхніх колег з Галичини. У своєму виступі проти такої недалекогоглядної з національного погляду політики М. Кордуба гостро відзначив, що його опоненти руйнують народну єдність, виховуючи у підростаючого покоління містечкові переконання. Єдиним критерієм для призначення на вчительську посаду, переконував він, повинен бути високий фаховий рівень кандидата та його вільне володіння українською мовою. Як відзначалося на сторінках «Нашої школи», котра докладно висвітлювала перебіг конфлікту, вчений виголосив доповідь, де стверджував, що позиція його опонентів «є противна інтересам школи, бо усуває здорову конкуренцію і звільнює упривілейовані одиниці від старання швидким зложенем іспиту, самообразованием і совісним сповнюванем обов'язків стати рівно вартним конкурентом. Воно противне також інтересам національним, бо вносить ворожнечу між синів того самого народу та замість розширювати національний стан посідання, звужує його» [21, с. 350].

Діяльна участь М. Кордуби в житті Товариства учителів вищих шкіл ім. Сковороди була високо оцінена його колегами. Практично щороку педагога обирали до керівних органів товариства. Так, у звітах він постійно згадується головою підручничкової комісії з історичних дисциплін, контролером і бібліотекарем [22, с. 87–89]. А напередодні Першої світової війни вчений став очільником товариства.

Активною була діяльність М. Кордуби у просвітницькому товаристві «Руська бесіда» в Буковині. Учений зі знанням справи зайнявся організацією бібліотеки центрального офісу товариства, допомагав порадами щодо впорядкування бібліотечних відділів багатьох філій цієї організації в провінції. Тож не випадково у звітах «Руської бесіди» ми зустрічаємо його ім'я як постійного бібліотекаря товариства [6, с. 1]. Саме М. Кордубі належала ідея об'єднання бібліотечних фондів кількох українських просвітніх організацій в одне колекційне зібрання, котре мало стати першою українською публічною бібліотекою в Чернівцях. Однак через особисті амбіції керівників українських товариств цю ідею не вдалося реалізувати. Тоді вчений почав формувати популярну бібліотеку, котра мала стати

підручним зібранням для всіх бажаючих збагатити свої знання. Так було закладено першу в Австро-Угорській імперії бібліотеку української популярної літератури [16, с. 7–8].

Названі вище буковинські просвітні товариства стали ініціаторами організації в Чернівцях народного університету за зразком уже існуючих таких навчальних закладів в Західній Європі. Ініціатором цього, за тогочасною термінологією, «мужицького університету» виступив вчений і педагог С. Смаль-Стоцький. За його почином українські інтелектуали Буковини об'єдналися заради шляхетної справи просвіти нижчих верств українського населення.

Уперше курси народного університету відбулися протягом з 15 лютого до 30 березня 1910 р. На них викладались українська мова та література, історія України та всесвітня історія, фізична та астрономічна географія, географія України, антропологія та етнографія, фізика та хімія тощо [4, с. 4–5]. М. Кордуба читав великий курс всесвітньої історії по три години в тиждень. Разом із суто навчальними заняттями відвідувачі курсів були задіяні в активній просвітницькій діяльності: Шевченківських днях, краєзнавчих екскурсіях, мистецьких акціях. За задумом організаторів, така робота покликана була зміцнити почуття патріотизму серед тих, хто навчався на курсах. Підсумовуючи перший досвід діяльності народного університету, М. Кордуба вказував, що «з сего вийде велика користь і для учасників і для цілої нашої народної справи на Буковині. Треба горячо бажати, щоб за першою вдатною пробою увійшли мужицькі висші курси в постійну програму наших просвітніх товариств по обох боках Черемоша» [2, с. 4–5].

Особливе місце в просвітницькій діяльності М. Кордуби займали проблеми українізації всіх ланок народної освіти. Ініціюючи їх обговорення, вчений активно дописує в тогочасній пресі, виступає з доповідями на різних зібраннях, намагається допомогти місцевим громадам вибороти своє право на рідномовну школу. Так, в одному з листів до К. Студинського як члена Краєвої шкільної ради в Галичині, він звертається з проханням допомогти мешканцям містечка Холоєва (нині с. Вузлове Радехівського району на Львівщині) побороти опір польської адміністрації та запровадити згідно з ухвалою громадської ради українську мову як викладову в місцевій школі [27, арк. 1–2].

Доволі активною просвітницька діяльність М. Кордуби була на сторінках провідних буковинських і галицьких українських періодичних видань. Насамперед згадаємо його співпрацю з журналом «Каменярі» – друкованим органом «Вільної організації українського учительства на Буковині», що видавався в містечку Мамаївці. Головним редактором цього просвітницького часопису був знаний буковинський педагог І. Карбулицький. Серед членів редколегії ми знаходимо й ім'я М. Кордуби. У цьому журналі, що мав передусім популяризаторські завдання, вчений знайомив буковинських педагогів з науково-популярними виданнями свого вчителя М. Грушевського. Рецензуючи біографічний нарис останнього про гетьмана Б. Хмельницького, оглядач на сторінках «Каменярів» відзначив: «Хоча оповідання з минувшини рідного краю і народу все находять найбільший попит і розповсюдження, то все таки історична популярна література у нас доволі невеличка. А особливо бідна вона в твори, котрі стояли би разом на висоті наукових вимог, тобто подавали в популярній формі останні висліди науки» [9, с. 14–15].

До невеликого кола фахових популяризаторів українського минулого, вказує М. Кордуба, передусім належить М. Грушевський, котрий своїми багатими знаннями охоче ділиться з широкими колами української громадськості. Значною проблемою популярної історичної літератури, вказує рецензент, є засилля різних легендарних знань, котрими автори нерідко зловживають, намагаючись привабити читачів. Такий підхід, слушно вказує він, є неприпустимим, оскільки поширює міфологічні знання, котрі, проростаючи згодом історіографічними стереотипами, надзвичайно складно долаються. М. Грушевський, відзначає його учень, чи не вперше відмовився від такого підходу, даючи читачеві літературно оброблені, але водночас суворо вивірені історичні факти. Разом з тим, твердить рецензент, і знаний історик не уник спокуси в одному із сюжетів своєї книги, оповідаючи переказ про таємну грамоту короля Владислава IV козакам, котру старшина нібито переховує з незрозумілих причин. Не зовсім відповідає дійсності, на думку критика, й змальований у нарисі образ Б. Хмельницького як людини нерішучої, підвладної долі сліпого випадку. Втім зауважені

недоліки, твердить М. Кордуба, поодинокі. Загалом же, наголошує він, завдяки високому науковому рівню, добірній мові та якісному ілюстративному матеріалу рецензована праця є цінним надбанням науково-популярної літератури.

Виразом щирої людської симпатії учня до свого вчителя стала ювілейна силуетка М. Кордуби з нагоди 25-ліття творчої праці М. Грушевського, котре відзначалося в 1910 р. У цій публікації зі знанням біографічних нюансів видатного вченого буковинську громаду було ознайомлено з багатством національної праці М. Грушевського, передусім у культурно-просвітній галузі. М. Кордуба слушно відзначив, що головним нервом всієї діяльності його вчителя є наукова робота, результати якої вражають сміливістю історіографічного конструювання та різнобічністю опрацьованих тем. «І коли тепер історія українського народу перестала бути загуменком польської і велико-руської історіографії та стала окремою, самостійною цариною історичної науки, то в сім заслуга Грушевського і нікого іншого, лише Грушевського!», – емоційно писав М. Кордуба [13, с. 3].

На сторінках «Каменярів» М. Кордуба підняв також важливу у той час проблему буковинського партикуляризму, прихильники якого закликали до самоізоляції українців краю, протиставляли їм одноплемінників з інших регіонів. «Фанатики автохтонізму», як називає вчений прихильників буковинського партикуляризму, у найбільш складний момент національного відродження, коли нації загрожували «заборчі апетити сусідів», розколюють народну єдність, пропагуючи утворення кількох етносів. Такий підхід є ще більш небезпечним, коли переноситься деякими представниками буковинського політикуму на сфери культури та освіти, протиставляючи освітні практики поділених Черемошем і Дністром українців.

Шкідливий вплив таких ідей М. Кордуба відзначив у молодіжному середовищі Буковини, представники котрого дедалі частіше почали повторювати сепаратистські тези старшого покоління. «Сумно і соромно перед своїми і чужими робиться людині», – пише педагог, – коли намагаються роз'єднати молодь за регіональним критерієм, адже це пряма загроза існуванню української нації. В зв'язку з цим М. Кордуба патетично запитує: «Чи в той час, коли молодь на закордонній Україні посвячує не лише свою матеріальну безпеку але особисту свободу та жите в борбі за визволене поневолених, коли молодіж в Галичині замикає собі борбою о університет взагалі вступ до державної служби, чи в той час, питаю, буковинська молодь не має ніякої пильнішої справи до залагодження?» [12, с. 5]. На переконання вченого, молодь повинна займатися зовсім іншими справами, котрі могли б дати надію на відродження поділеного кордонами українського народу. Окреслюючи завдання для студуючої молоді, педагог закликає пильно здобувати знання, щоб бути конкурентоспроможними перед фахівцями інших націй, які мають протекцію з боку більш організованих національних спільнот. М. Кордуба твердить: «Домагайтеся рідної викладової мови в середнім і висшій школі, домагайтеся для українських повітів українських урядників, агітуйте за сим, ширіть національну і політичну свідомість між мужицтвом, ставте такі-ж бажання до компетентних сфер а тоді заслужите собі вдяку не лише грядущих Буковинців, але й признане серед цілої української суспільности» [12, с. 5].

Дещо відмінною була просвітницька праця М. Кордуби в найавторитетнішій українській газеті «Діло», котра виходила у Львові. На її сторінках знаходимо численні публікації педагога, в яких він описує галицьким землякам культурно-просвітне життя буковинців. Тим самим учений намагався показати єдність культурних процесів українців всіх регіонів Австро-Угорщини. Так, надзвичайно цікавим був його допис про вшанування М. Лисенка з нагоди його ювілею в Чернівцях, де видатний композитор був представлений як символ всеукраїнського культурного єднання [18, с. 1]. Багато уваги надав М. Кордуба інформуванню українців Австро-Угорщини про діяльність у Чернівцях згаданого вище народного університету. Його дописи про функціонування університету є надійним джерелом для реконструкції цього цікавого феномена просвітницького руху в Буковині [2; 3; 4].

Наступна проблема, обговоренню якої на сторінках «Діла» присвятив багато уваги М. Кордуба, стосувалася питань українського молодіжного життя в Буковині. Вчений безжально критикував такі невідрадні явища, як міжконфесійні конфлікти у молодіжному середовищі, безвідповідальність, пасивність, схильність до атомарності тощо. Все це у перспективі є надзвичайно небезпечним, далекоглядно стверджував М. Кордуба, адже відсуває українців від керма адміністрації краю і віддає провід більш зорганізованим сусідам. Він з болем

писав: «Така тепер ситуація на Буковині! Молодіж академічна і жіноча розбита на ворожі табори, такий самий розрив підготовлюєся в кругах старшої громади, мужицтво політично мало освідомлене і не вишколене – а з літом нові вибори до сойму» [19, с. 2].

Блок публікацій на сторінках «Діла» авторства М. Кордуби був відведений критиці прикрих реалій шкільництва в Буковині. Актуальність обговорення цих проблем, на думку історика, визначалася відмінністю суспільної ролі вчителя в Буковині та Галичині. Він зауважив: «На Буковині народні вчителі грають подібну ролю як в Галичині духовенство. Се-ж gros тутешньої української інтелігенції, до недавна майже одинокі діячі на провінції, провідники читалень, кас і Січий, агітатори при виборах і т. п. Тим то у громадянським і національним житю має учительство чималий вплив, а зібране у суцільну організацію представляло би політичну силу, з котрою кожний мусів би числитися» [25, с. 2]. З огляду на таку високу місію вчительства в Буковинському краї, М. Кордуба застерігав політиків різних партійних таборів від маніпулювання вчителями для осягнення своїх егоїстичних планів. Вчений прямо закидав деяким буковинським українським громадським діячам їхню тактику містечковості у визначенні освітньої політики в краї. Її найбільша небезпека полягала в протиставленні буковинського та галицького елементів освітнього процесу на всіх ланках – від учня до вчителя. Декотрі знані політики, вказував М. Кордуба, переслідуючи популістську мету, зайняли безвідповідальну з національного боку позицію вслякого протегування в школах різних рівнів місцевого елементу та упослідження «галицьких зайд» [1, с. 2].

Не менш гострою була реакція чернівецького педагога на тактику «малих діл», що її сповідували буковинські політики при визначенні освітніх пріоритетів краю. Він застерігав від самовдоволеного становища, котре займали деякі громадські діячі, апелюючи до здобутків на полі буковинського шкільництва порівняно з попереднім історичним періодом. М. Кордуба слушно закликав порівнювати скромні здобутки українців з успіхами на цьому полі румунів і поляків, що дедалі більше домінували в освітньому просторі Австро-Угорської імперії, загрожуючи природним правам найбільш численного українського населення краю [24, с. 1–2]. Свої тези педагог підкріплював розлогим статистичним матеріалом, наводячи щорічні порівняльні дані про динаміку буковинського шкільництва за національною ознакою [26, с. 6–7].

Свої педагогічні ідеї М. Кордуба нерідко пропагував також на сторінках власних літературних творів. Відзначимо, що це цілковито незнана складова просвітницької спадщини вченого. У багатьох літературних нарисах, опублікованих у тогочасних періодичних виданнях і різних альманахах, історик через художній образ доводив цінності гуманістичного виховання. Прикладом може бути невелика новела «Туман», надрукована в ювілейному альманасі «Січі» [15, с. 82–85]. У ній вчений роздумує над нелегкою долею мандрівного переплетчика книг. Останній – дитина сільського священика, зростає своєрідним хлопчиком, котрий вимагав індивідуального виховного підходу. Натомість його намагалися вчити за усталеними взірцями, внаслідок чого виховали відразу і до книги, і до навчання взагалі. Коли ж з'ясувалося, що дитина не відповідає суспільним стандартам вікового розвитку, дали прізвисько «Туман» і відіслали на навчання ремісничим професіям. Однак при ближчому спілкуванні молодий чоловік постає емоційно глибокою та інтелектуально багатою людиною, котрій виховні стереотипи патріархального суспільства фактично зламали життя. Наприкінці новели автор від імені головного героя риторично запитує: «Сеї ночі не міг я довго заснути. Худе лице переплетчика все пхалося мені у вічі. Я питав себе: Чому чоловік, у котрого розвій не йде після пересічного шаблону, засуджений бути покидком суспільности? Но на се питанє я не находив відповіді» [15, с. 85]. Відзначимо, що подібним гуманістичним пафосом пронизані й інші літературні твори видатного історика.

Підсумовуючи культурно-просвітницьку діяльність М. Кордуби до Першої світової війни, передусім відзначимо її універсальність та активність. Не шкодуючи часу і сил, педагог співпрацював з українськими педагогічними та просвітницькими товариствами, читав публічні лекції, висвітлював у багатьох часописах актуальні проблеми культурно-просвітнього життя українців. Проблеми, поставлені вченим у фокус обговорення, гальмували культурний поступ українців Буковинського краю. Їх вирішення становило пекучу потребу в умовах культурної асиміляції, що помітно активізувалася в Буковині наприкінці XIX – на початку XX ст. та завдяки натхненній праці М. Кордуби й інших

представників української інтелігенції цієї небезпеки вдалося уникнути. Про успіхи культурно-просвітньої діяльності історика і педагога та його численних однодумців свідчать події Українських визвольних змагань в Буковині, коли ряди політично свідомого й активного українства поповнили представники широких народних мас, виховані національною інтелігенцією.

ЛІТЕРАТУРА:

1. [Кордуба М.] Буковинські непорозуміння / Мирон Кордуба // Діло. – 1911. – Ч. 262. – С. 2.
2. [Кордуба М.] Людовий мужицький університет в Чернівцях / Мирон Кордуба // Діло. – 1910. – Ч. 74. – С. 4–5.
3. § [Кордуба М.] Листи з Буковини / Мирон Кордуба // Діло. – 1910. – Ч. 15. – С. 1–2.
4. § [Кордуба М.] Листи з Буковини / Мирон Кордуба // Діло. – 1910. – Ч. 36. – С. 4–5.
5. Від редакції // «Січ»: 1868–1908. Альманах в пам'ять 40-их роковин основання товариства «Січ» у Відні. – Львів: 3 друкарні наукового товариства ім. Шевченка, 1908. – С. I–VIII.
6. Звіт з діяльності просвітнього товариства «Руска бесіда» за час від мая 1909 до грудня 1911 року // Православний календар на рік 1912. – Чернівці, 1911. – С. 1–6.
7. Кмицикевич В. Заснування Товариства учителів висших шкіл ім. Сковороди в Чернівцях / В. Кмицикевич // Наша школа. – 1909. – Кн. III–IV. – С. 18–23.
8. Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях. XIX–XX ст. / Роман Ковалюк. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2001. – 420 с.
9. Кордуба М. [Рец.]: Видавництво «Лан». Ч. 4. Михайло Грушевський: Про батька козацького Богдана Хмельницького. Київ, 1909 / Мирон Кордуба // Каменярі. – 1910. – Ч. 1. – С. 14–15.
10. Кордуба М. З життя українських студентів у Москві / Мирон Кордуба // «Січ»: 1868–1908. Альманах в пам'ять 40-их роковин основання товариства «Січ» у Відні. – Львів: 3 друкарні наукового товариства ім. Шевченка, 1908. – С. 494–499.
11. Кордуба М. Історія «Січи» / Мирон Кордуба // «Січ»: 1868–1898. Альманах в пам'ять 30-их роковин основання товариства «Січ» у Відні. – Львів: 3 друкарні наукового товариства ім. Шевченка, 1898. – С. 5–24.
12. Кордуба М. Камо грядеши / Мирон Кордуба // Каменярі. – 1909. – Ч. 6. – С. 4–6.
13. Кордуба М. Михайло Грушевський (З нагоди 25-літнього ювілею літературної діяльності) / Мирон Кордуба // Каменярі. – 1910. – Ч. 13 і 14. – С. 3.
14. Кордуба М. Січові гості. Сторінка особистих споминів / Мирон Кордуба // Над синім Дунаєм. Ювілейний збірник українського академічного товариства «Січ» у Відні. Зредагували д-р Остап Грицай і Теодор Марітчак. – Відень: Заходом і коштом ювілейного комітету, 1932. – С. 28–35.
15. Кордуба М. Туман. Образець суспільний / Мирон Кордуба // «Січ»: 1868–1898. Альманах в пам'ять 30-их роковин основання товариства «Січ» у Відні. – Львів: 3 друкарні наукового товариства ім. Шевченка, 1898. – С. 82–85.
16. Кордуба М. Бібліотека товариства «Руска Бесіда» / Мирон Кордуба // Православний календар на рік 1912. – Чернівці, 1911. – С. 7–8.
17. Кузеля З. Історія віденської «Січи» / Зенон Кузеля // «Січ»: 1868–1908. Альманах в пам'ять 40-их роковин основання товариства «Січ» у Відні. – Львів: 3 друкарні наукового товариства ім. Шевченка, 1908. – С. 471–472.
18. М. К. [Кордуба М.] Лисенкове свято в Чернівцях / Мирон Кордуба // Діло. – 1903. – Ч. 270–271. – С. 1.
19. Оміврон [Кордуба М.] Листи з Буковини / Мирон Кордуба // Діло. – 1904. – Ч. 28. – С. 2.
20. Пенішкевич О. І. Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVIII – початок XX ст.): монографія / О. І. Пенішкевич. Чернівці: Рута, 2002. – 520 с.
21. Розлам серед українського учительства на Буковині // Наша школа. – 1913. – Ч. 1. – С. 347–352.
22. Товариство укр[аїнських] учителів висших шкіл ім. Сковороди в Чернівцях // Наша школа. – 1910. – Кн. I. – С. 87–89.
23. Федорів І. О. Мирон Кордуба в історії України (кінець XIX – перша половина XX ст.) / І. О. Федорів. – Тернопіль: Тернопіль Онлайн, 2001. – 127 с.
24. Х [Кордуба М.] На Буковині (З кругів буковинської інтелігенції) / Мирон Кордуба // Діло. – 1912. – Ч. 186. – С. 1–2.
25. Х [Кордуба М.] По уступленню п. Стоцького / Мирон Кордуба // Діло. – 1912. – Ч. 256. – С. 2.
26. Х [Кордуба М.] Просвіта і школа. На Буковині (З поля середнього шкільництва) / Мирон Кордуба // Діло. – 1912. – Ч. 212. – С. 6–7.
27. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф. 362 (Особовий фонд Кирила Студинського). – Оп. 1. – Спр. 317 (Листи Кордуби Мирона). – 65 арк.